YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL
https://dergipark.org.tr/en/pub/ymd
e-ISSN: 2792-0178

Article Type / Makalenin Türü	: Research Article / Araştırma Makalesi
Date Received / Geliş Tarihi	: 10.04.2026
Date Accepted / Kabul Tarihi	: 07.06.2026
Date Published / Yayın Tarihi	: 09.06.2026
DOI	: https://doi.org/10.51576/ymd.1914751
e-ISSN	: 2792-0178
Plagiarism / İntihal	: This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

GELENEKSEL BİLGİ KAPSAMINDA TEKE YÖRESİ TEK KULLANIMLIK REKREATİF MÜZİK ALETLERİ

ATLI, Sagıp[1], ACAR, Hakan[2]

ÖZ

İnsanoğlu geleneksel bilgi birikimi sonucunda geçmişten günümüze kadar çevresi ve doğayla etkileşim hâlinde olmuştur. Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan ürünler farklı şekillerde nesiller boyu aktarılarak yaşatılmıştır. Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da zamanla eğlence amaçlı gerçekleştirilen geleneksel bilgiye dayalı rekreasyon temelli uygulamalar ve nesneler ortaya çıkmıştır. Çalışmanın temelini Teke Yöresi'nde tespit edilen geleneksel bilgiyle öğrenilerek üretilen rekreatif temelli tek kullanımlık müzik aletleri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın alanı Teke Yöresi olarak adlandırılan Batı Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Burdur ilini merkeze alan Isparta, Muğla, Antalya, Denizli ve Afyon illeriyle çevrilmiş kültürel bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu bölgede hâlâ geleneksel bilgiyle yapılan kültürel unsurlarımız arasında yer alan tek kullanımlık müzik aletlerinin yaşatılıyor olması bu alanın seçilmesindeki en büyük etkendir. Yazının başında çalışmanın konusu, alanı ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra rekreasyon kavramı ve halk bilimi ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ardından yapılan derleme sonucunda tespit edilen on üç adet tek kullanımlık müzik aleti ayrı başlıklar altında; yöresel adı, çalgı türü, malzemesi, yapılışı, icrası ve işlevleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın devamında rekreasyon ve tek kullanımlık çalgıların ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu çalışmayla kaynak kişilerden elde edilen veriler

[1] Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halk Bilimi ABD, atlisagip@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-2692-5194

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı ABD, hakanacar15@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-4966-5789

ışığında üreticilerinin, icracılarının ve icra ortamlarının zamanla kaybolmaya başladığı bir ortamda on üç adet müzik aleti her yönüyle incelenerek kayıt altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teke Yöresi, tek kullanımlık müzik aleti, geleneksel bilgi, rekreasyon, halk bilgisi.

DISPOSABLE RECREATIVE MUSICAL INSTRUMENTS OF TEKE REGION WITHIN THE SCOPE OF TRADITIONAL KNOWLEDGE

ABSTRACT

As a result of traditional knowledge accumulation, people have been interacting with their environment and nature throughout history. The products that emerged as a result of this interaction have been kept alive by being passed down through generations in different ways. As in every society, recreation based practices and objects based on traditional knowledge that were performed for entertainment purposes have emerged in also Turkish society over time. This study is based on disposable musical instruments, created for recreational purposes, that were produced using traditional knowledge in the Teke Region. This study focuses on a cultural geography centered around Burdur Province, located in the Western Mediterranean Region, known as the Teke Region, and surrounded by the provinces of Isparta, Muğla, Denizli, Antalya, and Afyon. The fact that disposable musical instruments, which are among our cultural elements made with traditional knowledge, are still kept alive in this region is the biggest factor in choosing this area. After providing information about the subject, field and method of the study at the beginning of the article, the relationship between the concept of recreation and folklore was emphasized. Then, thirteen disposable musical instruments identified as a result of the compilation were examined under separate headings in terms of their local name, type of instrument, material, construction, performance and functions. The study continued by focusing on the relationship between recreational and disposable instruments. In this study, thirteen musical instruments were examined and recorded in detail, based on data obtained from informants, in an environment where their manufacturers, performers, and performance settings have gradually disappeared over time.

Keywords: Teke Region, disposable musical instrument, traditional knowledge, recreation, folklore.

GİRİŞ

İnsanoğlu geleneksel bilgi birikimi sonucunda geçmişten günümüze kadar çevresi ve doğa ile etkileşim hâlinde olmuştur. Bu iletişim ve ilişki sonucunda ortaya çıkan ürünler farklı şekillerde nesiller boyu aktarılarak yaşatılmıştır. Her toplum bu bilgi çerçevesinde ihtiyaçları başta olmak üzere inanç ve uygulamalarına yönelik davranışları ortaya koymuştur. Türk toplumu doğayla etkileşim hâlinde konargöçer yaşam tarzı ile göç olgusu içinde uzun bir süre yaşamıştır. Dolayısıyla tüm yaşam tarzını bu olgu düzenine göre belirleyerek hareket etmiş ya da üretmiştir. Göç edilen coğrafya, onların yaşam şeklini belirleyen en önemli etmen olmuş ve yaşadıkları coğrafya kültür yapısını da şekillendirmiştir.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da zaman içinde ihtiyaçlar ve inanç uygulamaları dışında eğlence amaçlı gerçekleştirilen geleneksel bilgiye dayalı rekreasyon temelli uygulama ve nesneler ortaya çıkmıştır. "*Kişilerin zorunlu çalışma zamanı dışında sahip olduğu boş zamanı dilediği ve istediği gibi kullandığı ve bu zaman diliminde yapmış olduğu fiziksel ve ruhsal yaşamına*

dönük faaliyetlerin bütünüdür" (Karaküçük, 2005: 60) şeklinde açıklanan rekreasyon, son yüzyılda yalnızca üretim ve geçinme kaygısı içinde olduğu düşünülen insan yaşamı açısından oldukça önem kazanmıştır. İnsanların dinlenme ya da serbest zamanlarında yaptıkları bu aktiviteler için kullanılan ya da bu aktivitelerde üretilen nesneler de bir inceleme konusudur. Örneğin; bir çobanın dağda koyun otlattığı sırada oluşan serbest zamanında mevsimine göre söğüt dalından yaptığı borazan ya da hasat zamanı buğday sapından yaptığı düdük, atalarından öğrenerek ortaya koyduğu rekreatif uygulamanın bir sonucudur. Bu konuyla ilgili ilk yazıları kaleme alan Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (Mahmut Ragıp Gazimihal) şu şekilde açıklama yapmıştır:

> "Gerek Anadoluda ve gerek Rumeli Türkleri arasında, çocukların eğlenmek için söğüt dalından, buğday sapından veya diğer müsait ağaç dallarından yaptıkları düdükler malûmdur. Bunlar zahirde gayet ehemmiyetsiz şeyler gibi görünseler de isimleri ve şümul dereceleri tetkik edildikçe yüzlerce senelik san'at an'anelerinin son bakiyeleri oldukları anlaşılır. Şehirlerimiz, her devrin yeni yeni icat olunan en mükemmel âletlerini tercihen kullandıkları için daha eskileri, yavaş yavaş, köylülerle çocukların arasına çekilerek tarihlerinin belki de en son devirlerini, o daha müşfik ellerde geçirir olmuşlardı. Evet, ellerine geçen her şeyi kırıp dökmekle itham ettiğimiz mini miniler, çok defa, büyüklerin gösterebildiğinden daha büyük bir dirayet ve sadakatle ataların yadigarlarını saklayabilmişlerdir." (1932a: 2)

Bu konu hakkında ilk bilgi veren Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (Mahmut Ragıp Gazimihal), yaptığı çalışmalarında (1932a: 2; 1932b: 2; 1932c: 2; 1933a: 2; 1933b: 2; 1933c: 2; 1933ç: 2; 1933d: 2; 1940: 185-192) tek kullanımlık müzik aletlerinin önemine ve toplumsal yapı içerisindeki yerine vurgu yapmaktadır. 1932 yılında yapılan bu ilk tespit, bu çalışmanın önemi ve gerekliliğini destekleyen bir hüviyete sahiptir.

Çalışmanın Konusu

Geleneksel halk bilgisi sonucunda ortaya çıkan ve nesilden nesile aktarılan ancak unutulmaya yüz tutmuş rekreatif etkinlikler ve bu etkinliklerde kullanılan materyallerin tümü bu incelemenin konusudur. Teke Yöresi'nden derlenen tek kullanımlık her türlü eşya araç ve gereç içerisinden rekreasyon temelli müzik aletleri olarak sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda Teke Yöresi içerisinde tespit edilmiş geleneksel bilgiyle öğrenilerek üretilen rekreatif temelli tek kullanımlık on üç adet müzik aleti bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Konargöçer yaşam tarzı içinde genellikle hayvancılık ve buna bağlı olarak tarımla uğraşan Teke Yöresi insanları doğal olarak doğa ile iç içe yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedir. Sürülerini gütmeye giden bir çoban tüm gün koyun kuzu başı beklediği sırada ortaya çıkan boş vakitlerinde söğüt dalından düdükler yapmıştır. Babaları tarlada çalışan çocukları avutmak amacıyla anneler buğday sapından nasıl düdük yapıldığını çocuklarına öğretmiştir. Bu şekilde uygulamaya dayalı olarak kültürel bir unsurun aktarımı sağlanmıştır.

Çalışmanın Alanı

Bu çalışmanın alanı Teke Yöresi olarak adlandırılan Batı Akdeniz Bölgesi'nde bulunan yerleşim yerlerinden Burdur, Isparta, Muğla, Antalya, Denizli ve Afyon illeri ile çevrilmiş kültürel bir coğrafyayı kapsamaktadır (Ekinci, 2010: 23). Bu bölgede hâlâ geleneksel bilgiye dayalı şekilde yapılan kültürel unsurlarımız arasında yer alan tek kullanımlık müzik aletlerinin yaşatılıyor olması bu alanın seçilmesindeki en büyük etkendir. Ayrıca daimî kullanılan müzik aletlerinin yapımıyla ilgili çeşitli çalışmalar (Açın, 1976: 59-61; Açın, 2000; Açın, 1998; Kalender, 2001: 159-166; Sakarya, 1975; Çağlar, 2003; Özgür, 2006; Oter, 2007; Yalgın, 2009: 652-658; Işık ve Uslu, 2012: 24-41) yapılmasına karşın tek kullanımlık müzik aletlerini konu edinen çalışmaların sayısı çok azdır. Bundan dolayı Teke Yöresi tek kullanımlık müzik aletlerinin nasıl ve ne zaman yapıldığının derlenip kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması da bu çalışmanın temel amacıdır.

Ayrıca diğer bir amacı ise başka yörelerde bulunan bu tür müzik aletleriyle ilgili çalışma yapılmasına da örnek teşkil etmesi ve böylece literatürün genişlemesine katkı sağlamaktır.

Katılımcılar

Çalışma kapsamında 2019 yılı içinde farklı tarihlerde 8 kaynak kişiyle derleme yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen kaynak kişiler, yörede geleneksel tek kullanımlık müzik aletleri konusunda bilgi sahibi oldukları bilinen bireylerdir. Katılımcılara ulaşmada yerel kültürel çevreler, ilgili alan uzmanları ve önceki katılımcıların yönlendirmelerinden yararlanılmış; böylece araştırma konusuna ilişkin bilgi sahibi yeni kaynak kişilere erişim sağlanmıştır. Ayrıca katılımcılara ulaşma sürecinde bölgede geleneksel müzik kültürü konusunda bilgi sahibi kılavuz kişilerin yönlendirmelerinden de faydalanılmış, ardından önerilen kaynak kişilerle iletişime geçilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 6'sı erkek, 2'si kadındır. Kaynak kişilerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında tek kullanımlık müzik aletleriyle ilgili erkeklerin daha fazla bilgi sahibi olduğu söylenebilir. Bölge olarak Burdur'dan 3, Antalya'dan 2, Muğla, Isparta ve Denizli'den 1'er kaynak kişiyle görüşülmüştür. Kaynak kişilerin 5'i ilkokul, 2'si üniversite mezunu olup 1 tanesi ise okur-yazar değildir. Okur-yazar olmayan kişi ise Hatice Gencer'dir. En yaşlı kaynak kişi 1941 doğumlu Ahmet Kutlu, en genci ise 1993 doğumlu Hüseyin Yılmaz'dır. Derleme yapılan kaynak kişilerin yaş ortalaması ise 69'dur. Buradan hareketle konuyla ilgili bilgi sahibi olan kişilerin yaşlılar olduğu ve geleneksel bilginin sonraki nesillere çok fazla aktarılamadığı ortaya çıkmaktadır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 11.03.2026 tarihinde, 2026/3 nolu toplantıda, GO 2026/2837 nolu karar sayısı ile onaylanmıştır.

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak 2019 yılı içerisinde farklı tarihlerde derleme yapılmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması sonucunda hazırlanan 15 derleme sorusu kaynak kişilere yöneltilmiştir. Derlemeye başlamadan önce kaynak kişilerin kişisel bilgileri (ad, soyad, doğum tarihi, meslek, eğitim durumu, ikamet yeri) kaydedilmiştir. Bilimsel yayın etiği çerçevesinde çalışma içinde kişisel bilgilerinin paylaşılabilmesi için de kaynak kişilerden izin alınmıştır. Derleme, ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinası kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ardından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak deşifresi ve incelemesi yapılmıştır. Çalışma içinde kaynak kişilerden alınan bilgiler olduğu gibi kullanıldığında tırnak içine alınarak gösterilmiş ve cümlenin yanına kaynak kişi bilgisi verilmiştir. Aynı ya da benzer bilginin farklı kaynak kişilerden alındığı durumlarda ise veriler birleştirilerek ortak bir metin hâline getirilip cümle sonunda bir parantez içinde veri alınan bütün kaynak kişiler gösterilmiştir. Bu yöntem, sözlü kültür unsurlarının bilimsel bir yaklaşımla belgelenmesine katkı sağlamaktadır. Derleme esnasında kaynak kişilerin müzik aletlerini yapma süreçleri gözlemlenerek süreç hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Bu şekilde hem kullanılan malzeme hem de yapım süreci aşama aşama kayıt altına alınmıştır. Böylece sözlü olarak kaynak kişiler tarafından aktarılan bilgilerle gözlem neticesinde elde edilen veriler birleştirilerek daha kapsamlı bir derleme malzemesine ulaşılmıştır.

Rekreasyon Kavramı ve Halk Bilimi

Rekreasyon, Fransızca kökenli bir kelime olmakla birlikte sözlük anlamı itibariyle "*İnsanların boş zamanlarında eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler*" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2003: 168). Rekreasyon, kavramsal anlamda genel olarak

"*İnsanların boş zamanlarında yaptıkları gönüllü faaliyetler*" şeklinde açıklanmaktadır. Bu tanım yanlış olmamakla beraber eksiktir (Tütüncü, 2012: 248). Son dönemlerde yapılan çalışmalarda birçok araştırmacı rekreasyon tanımı yapmış ve bu tanımlarda temel ihtiyacın eğlenme ve bu eğlenme zamanının da günlük işlerin dışında kalan zamanda yapılan eğlence ya da etkinlikler olduğunu belirtmişlerdir.

Genel olarak rekreasyon, bireylerin kendi fiziksel şartları çerçevesinde, kendi isteklerine bağlı olarak boş zamanlarında bulundukları ve bireysel tatmin elde ettikleri aktiviteler olarak anlatılabilir. Rekreasyon içerisindeki aktiviteler, yapıldığı alanlar ve fizikî şartlarına göre birçok çeşitlilik gösterebilir (Atasever ve Çolak, 2019: 22).

Rekreasyon kavramı, disiplinler arası bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle spor ve turizm gibi alanlarda sıkça rastladığımız bu kavram hiç şüphesiz geleneksel yapı içinde nesilden nesile aktarılan halk bilgisi açısından halk biliminin de bir inceleme alanı olmalıdır. Kültür, millî bir kavramdır. Hâliyle her milletin inancı ve coğrafyası gibi etmenler aynı zamanda rekreasyon faaliyetlerini de kendilerine göre şekillendirmiştir. Yapılan araştırmalara göre bilinen tarihin her döneminde farklı şekillerde gerçekleşen rekreasyon faaliyetleri olduğu görülmektedir (Korkutata, 2015: 14). Eski çağlardan günümüze kadar uzanan bu rekreasyon faaliyetleri geçen süre içerisinde çeşitlenerek artmıştır. Avrupa'da gladyatör savaşları izlemek çok dikkat çekici bir etkinlik iken Orta Çağ'da mızrak dövüşleri izlemek gözde bir etkinlik hâlini almıştır (Toker, 2021: 1002). Antik Mısırlılar güreş, jimnastik egzersizleri, ağırlık kaldırma ve top oynama gibi faaliyetleri içeren eğitim ve rekreasyonun bir parçası olan birçok sporla ilgilenmişlerdir (Korkutata, 2015: 14).

Rekreasyon etkinliklerinin değişiklik göstermesi gibi bu etkinliklerde kullanılan araç gereçler de nesilden nesile aktarılan hatırı sayılır bir geleneksel bilgi birikiminin sonucudur. Örneğin av eğlencesine çıkan bir Türk boyunda törene yeni katılan çocuk ya da genç, yayı, oku ve av tuzağını babadan/atadan öğrenmekteydi. Ayrıca doğa koşulları ve bunlarla başa çıkma yolları da bu öğretinin en temel unsurları arasındaydı.

Zaman içinde meydana gelen kültürel değişmeler, insanların geleneksel uygulamalarının devam etmesini bazen yavaşlatıp sekteye uğratmış bazen de farklı bir şekle bürünmesine neden olmuştur. Özellikle kültürün mekânsal değişimler üzerinde etkisi, genellikle kültürel ürünlerin değişen yaşam şartları ile yeni mekânlarındaki konumu, değişimi veya işe yaramaz hâle gelişi bakımından ele alınır. Ancak bu kuram, kültür ürünlerinin farklı uygulama sahaları arasındaki geçişini de barındırır. Bu geçişle birlikte, kültür ürünün daha önceki kullanım mekânındaki varlığı sona erebilir ya da farklı veya benzer görevler üstlenerek iki ya da daha fazla alanda varlığını sürdürebilir. Bu aktarım sonucu, mekânlar arası geçiş yapan nesne veya olgu, simgesel özelliğini kaybedebilir, kısmen ya da tamamen taşıyabilir yahut üzerine yeni anlamlar yüklenebilir (Göher, 2020: 206-207). Bu açıdan bakıldığında her türlü mekânsal değişime rağmen insanoğlunun içinde bulunduğu koşullara göre geleneksel uygulamalarını yaşatıp devam ettirmeye çalıştığı görülmektedir.

Halk kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olan halk müziğinin icrasının bir kısmı rekreatif temelli tek kullanımlık müzik aletleriyle gerçekleştirilmektedir. Türk folklorunun konuları arasında yer alan halk müziği hem türü ve özellikleri hem de çalgıları bakımından ele alınıp incelenmiştir. Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından 1976 yılında hazırlanan *Türk Folklor Arşiv Kılavuzu*'nda Türk folklorunun konuları yüzlük sistemde kodlanarak verilmiştir. Bu çalışma, 2001 yılında *Halk Kültürü Belgeliği Kümeleme Kılavuzu* olarak genişletilerek yayınlanmıştır. Halk çalgıları da bu kılavuzun "R 200 Halk çalgıları" kodu ve başlığı altında yer almıştır (Çelebi vd., 2001: 115-117). Burada halk çalgılarının isimleri ve yapımı (üretimi) başlıklar hâlinde aktarılmış olmasına rağmen tek kullanımlık müzik aletlerine herhangi bir şekilde değinilmemiştir. Bu tasnif içinde tek kullanımlık müzik aletlerine de yer verilmesi

gerektiği kanaatindeyiz. Böylece geçmişten günümüze kadar geleneksel bilgiyle aktarılarak gelen müzik aletlerin kayıt altına alınması sağlanmış olacaktır.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında Teke Yöresi'nde yapılan derlemeler sonucunda tespit edilen tek kullanımlık müzik aletleri hakkında bilgi verilmiştir. Tespit edilen müzik aletlerinin türü, malzemeleri, ne zaman, nasıl yapıldığı ve icra edildiği ayrıntılı olarak başlıklar hâlinde aktarılmıştır.

Teke Yöresi Tek Kullanımlık Müzik Aletleri

Müziğin tarihi, araştırmacılar tarafından insanlığın var oluşuyla eş zamanlı tutulmaktadır. İlkel insan kendi sesinin dışında çevresindeki her nesneyi de ses çıkaran bir alet olarak kullanmış ve bu şekilde kendi müziğini ortaya çıkarmıştır. Bu şekilde ses çıkararak müzik icra etmesine yardımcı olan nesneler o dönemin bir çalgısı olarak kabul edilebilir. Kamış, kemik gibi nesneler; düdük, kabak ve benzeri içi boş herhangi bir nesne de ritim aleti işlevinde kullanılmıştır. O dönemlerde insanoğlu tamamen ilkel davranış biçimi ile üfleyerek, vurarak ya da sallayarak uyumlu sesler çıkarmayı başarmıştır (Toğrul, Şahin ve Etikan, 2019: 687). Zaman içinde ortaya çıkan müzik âletleri sadece bir eğlence amaçlı müzik icrasında değil, zamanla büyücülük, dinî törenler ve tıbbî tedavilerde de kullanılmıştır (Ünal, 2004: 102). Bu şekilde ortaya çıkarılan ilk müzik ve müzik aletleri kültürel gelişimini tamamlayamayan toplulukların ilkel müziğin ilk enstrümanları ve örnekleri olarak kabul edilmiştir. Tek kullanımlık müzik aletlerinden "Zimbon"un tarihinin İbranilere, "sipsi" ve "düdük"ün kökenin ise Orta Asya'ya dayandığı kaynaklarda belirtilmektedir (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1932b: 2; 1932c: 2).

İnsanoğlunun zamanla geçirdiği kültürel süreçlere (Güvenç, 2013: 86-90), sosyal, siyasal ve ekonomik birçok gelişme ve değişmelere bağlı olarak müzik kültüründe de değişmeler ve gelişmeler meydana gelmiştir. Günümüzde hâlâ ilkel olarak kabul edilebilecek tek kullanımlık müzik aletlerinin yapımı ve icrasının devam ettiği bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerden birisi Teke Yöresi olarak adlandırılan coğrafyadır.

Teke Yöresi'nde yapılan derleme sonucunda tek kullanımlık müzik aletlerinden; "söğüt (ceviz) düdüğü (hodduk, hüp hüp, hobbuduk, sipsi), söğüt kabuğu düdüğü, nar sazı, zambak mızıka, söğüt borazanı, buğday düdüğü (bıngıldak), soğan düdüğü, cırıt (ot) düdüğü, patlangaç, kabak düdüğü, karahindiba düdüğü, toklu başı otu düdüğü, lollollopuş düdüğü" olmak üzere on üç müzik aleti tespit edilmiştir. Bu müzik aletlerinin türü, malzemeleri, ne zaman, nasıl yapıldığı ve icra edildiği ayrıntılı olarak başlıklar hâlinde aktarılmıştır.

Söğüt (Ceviz) Düdüğü (Hodduk, Hüp Hüp, Hobbuduk, Sipsi)

Türü: Nefesli çalgı.

Malzemesi: Söğüt, kiraz ya da ceviz ağacı dalı, bıçak.

Yapılışı ve icrası: Söğüt düdüğü, bahar aylarında suyun bol olup söğüt ya da ceviz ağaçlarının suyu çektiği zamanlarda yapılır. Düdük bu bölgede genellikle söğütten yapılmakla birlikte aynı zamanda ceviz ve kiraz gibi benzer ağaç dallarından da yapılabilir. Söğüt dalının iki boğum arasından bir dal kesilir ve bu küçük dal iki başından tekrar kesilerek düzeltilir. Öncelikle elimizdeki parça baş kısmından yaklaşık 3 cm kadar aşağıdan yarım oymak suretiyle içeri doğru bir flüt hava boşluğu yapılır. Ardından yeni kesilmiş sulu dal parçası bir taşa, ağaca ya da bıçağın tersiyle küçük küçük vurularak kabuk ile dal arasında boşluk oluşturulmaya çalışılır. Tam bu sırada; "Bot, bot, botlamış; kara devem botlamış, hottuk da botlamış" (Abdurrahman Ekinci, Kişisel görüşme, Burdur,

21.03.2019), "Arpalara buğdaylara su düşmüş, sana niye düşmemiş? Al çık bal çık. Yağın balın al da gel, sabun gibi sıyrıl çık" (Z. Güngör, Kişisel iletişim, 17 Ekim 2019), "Sipsim çık, sipsim çık" (H. Gencer, Kişisel iletişim, 23 Mart 2019) gibi tekerlemeler söylenir. Bir müddet sonra dalın kabuğu döndürülerek daldan ayrılır. Ancak kabuğun yırtılmadan ve koparılmadan çıkarılması gerekmektedir. Kabuk ile dal ayrıldıktan sonra dal parçası, baş kısmından daha önce oluşturulan flüt boşluğu kısmına kadar neredeyse 1 mm kadar inceltilir. Daha önce dal parçasından ayrılan kabuk yeniden dala geçirilir ve çıkardığı ses itibariyle düdük sesi elde edilir (Abdurrahman Ekinci, Kişisel görüşme, Burdur, 21.03.2019; Zekime Güngör, Kişisel görüşme, Muğla, 17.10.2019; Hatice Gencer, Kişisel görüşme, Burdur, 23.03.2019). Kaynak kişiler bu çalgı için "sipsi" ifadesini kullanmamış olsa da yazılı kaynaklarda Teke Yöresi ve Burdur'da ceviz ve söğüt ağacının dalından yapılan düdüğe "sipsi" adının da verildiği belirtilmektedir (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1933a: 2).

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde hodduk "söğüt veya kavak ağaçlarının kabuğunu çıkararak yapılan düdük (Tefenni/Burdur)" (2009: 2392), "hottuk" ise "1) Baldırandan ya da bitki saplarından yapılan düdük, 2) 20/25 cm uzunluğunda kesilen akçam dalından yapılan bir çeşit çocuk oyuncağı, patlangaç (Acıpayam/Denizli)" (2009: 2420) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu müzik aletinin Burdur ve Denizli dışında Fethiye/Muğla'da da bilindiği yapılan derleme sonucunda tespit edilmiştir. Hodduk eğlence aracı olarak nefesli/üflemeli çalgı aleti olmasının yanında üflemeli çocuk oyun aracı olarak da kullanılmaktadır (Ekinci, 2014: 259).

Bu müzik aletine Bulgaristan'ın Sofya şehrine bağlı İhtiman bölgesinde, Bursa'da (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1932b: 2), Trakya'da, Anadolu'nun batı bölgesinde "sipsi", Malatya'da "bizbilik", Kastamonu'da "zip-cık" (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1933a: 2), İstanbul'un Bakırköy ilçesi ve muhitinde de "düdük" adı verilmektedir. Söğüt dalından yapılan bu düdüklere Arabkir, İhtiman ve İstanbul'da birer boru ekleme adeti de vardır. Söğüt ağacının kalınca bir dalının veya kolunun kabuğu geniş ve uzun bir şerit teşkil edecek şekilde yavaş yavaş sıyrılıp soyulur ve bir külah şeklinde bükülür. Geniş ağızlı ve az veya çok (yapanın ustalık derecesine göre) bir boru teşkil eden bu gövdenin üst küçük deliğine söğüt dalından yapılan asıl düdük takılır. Bu sefer üflenince çıkan ses artık boru sesine yaklaşır (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1932b: 2).

Fotoğraf 1. Söğüt (ceviz) düdüğü yapımı ve icra şekli.

Söğüt Kabuğu Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Yeşil hâlde bulunan söğüt dalı, bıçak.
Yapılışı ve icrası: Söğüt ağacının dallarına su yürüdüğü zamanlarda bahar aylarının başlarında söğüt ağacının bir dalı kesilir. Kesilen dalın iki boğumu arasında yırtık ya da delik bulunmayan kabuk, bıçağın sap kısmı ya da taş ile dal parçası her bir noktasına vurularak dal ile kabuğun birbiri arasında boşluk oluşturulur. Daha sonra kabuk dikkatli bir biçimde döndürülerek daldan ayrılıp çıkartılır. İçi boş olan kabuk parçası uç kısmının her iki tarafından dikine yaklaşık 2 cm kadar kesilir. Uç kısım birbirine yapıştırılmak üzere ezilerek birleştirilir. Daha sonra kesilen kısmın tamamı hava almayacak şekilde ağza sokularak üfleme yoluyla basınç uygulanır. Çıkan ses oldukça güçlü ve etkilidir (Hüseyin Karaca, Kişisel görüşme, Antalya, 12.08.2019).

Nar Sazı
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Bir adet nar, ince kâğıt parçası, yapıştırıcı (tercihe bağlı).
Yapılışı ve icrası: Nar sazı, narların olgunlaştığı dönemde ya da ağaçların başında önceki yıldan kalan meyveler bulunarak yapılır. Birkaç tane orta büyüklükte nar meyvesi güneş alan bir yerde kurutulur. Kuruyan narın orta geniş bölümünden karşılıklı biri büyük biri küçük olmak üzere iki delik açılır. Delikler aynı doğru üzerinde olmalıdır. Büyük delikten narın içinde bulunan taneler dışarı çıkartılarak içi boşaltılır. Meyve üzerine açılan büyük deliğin üzerini tütün sarmak için kullanılan ince kâğıt ya da aynı incelikle bir başka kâğıtla kapatılır. Kâğıt, bir yapıştırıcı ya da tükürük yardımı ile yapıştırarak kapatılır. Delik üzerine yapıştırılan kâğıt fazla gergin olmamalıdır. Meyvenin küçük deliği ağız yoluyla kapatılarak içeriye üflenerek basınç uygulanır. Bu şekilde narın boşluğundan gelen hava, kâğıdın titreşimi yoluyla farklı tonda ses çıkarmaya başlar (Abdurrahman Ekinci, Kişisel görüşme, Burdur, 21.03.2019).

Fotoğraf 2. Nar sazı yapımı ve icra şekli.

Zambak Mızıka
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Çiçek açmamış iki zambak yaprağı.

Yapılışı ve icrası: Zambak yaprağı uzun, sivri ve kenarları keskindir. Ortası çukurlaşarak iki kenara doğru yükselir. Bahar ayı geldiğinde zambaklar çiçek açmadan yeşil zambak yaprakları olgunlaştığı zaman yaklaşık aynı boyutlarda iki zambak yaprağı iç içe gelecek şekilde üst üste koyularak birleştirilir. Ardından bir mızıka üfler gibi zambak yaprakları üfleme yolu ile titreşime maruz bırakılarak hava boşluğundan yararlanılıp mızıka sesine benzer sesler çıkartılabilir. Yaprakların kalınlığı, inceliği, uzun, kısa, enli ya da ensiz oluşu çıkan sesin tonunu değiştirebilir. Zambak mızıkayı çalan kişinin yeteneğine bağlı olarak çıkartılan ses ve belli bir müzik yapısı derecelendirilebilir (Hüseyin Karaca, Kişisel görüşme, Antalya, 12.08.2019; Mustafa Naz, Kişisel görüşme, Burdur, 10.04.2019).

Fotoğraf 3. Zambak mızıka malzemesi ve icra şekli.

Söğüt Borazanı

Türü: Nefesli çalgı.

Malzemesi: Söğüt ya da ceviz ağacı dalı, çöğür dikeni, bıçak.

Yapılışı ve icrası: Bahar aylarında ağaçların dallarına su çektiği zamanlarda bir söğüt ya da ceviz ağacının dalı kesilir. Dal üzerine açılan bıçak iziyle birlikte yukardan aşağıya doğru bıçak kaldırılmadan dolanarak en aşağıya kadar kabuk soyulup çıkartılır. Böylece kabuk, borazanı andıran bir görüntüde baş tarafı en dar, uç tarafı en geniş olacak şekilde hazırlanır. Daha sonra bu kabuğun uç tarafına başka bir parçadan hazırlanan söğüt düdüğü takılır. Borazanın bitim yerine bir çöğür dikeni takılarak kabuğun açılması engellenir. Düdüğün öttürülmesiyle beraber normal şartlarda ince ses çıkaran söğüt düdüğü yapılan bu işlemle kalınlaşır ve daha güçlü bir ses çıkartılır (Abdurrahman Ekinci, Kişisel görüşme, Burdur, 21.03.2019).

Buğday Düdüğü (Bıngıldak)

Türü: Nefesli çalgı.

Malzemesi: Kuru buğday sapı.

Yapılışı ve icrası: Buğday sapı, kök kabından çıkartılarak buğday sapının arka kısmından yaklaşık 5 cm yukardan küçük diş izi kadar hava boşluğu açılır ve buğday sapının son kısmı hafif

birleştirilmek üzere ezilir. Ardından ezilen tarafın boşluklarından üflendiği takdirde hep aynı tonda ama etkili bir ses çıkartılır. Bu ses ritim duygusu ve duyma yeteneği olan çocuklarda melodiler çıkartmak için etkili bir enstrümana dönüşür (Zekime Güngör, Kişisel görüşme, Muğla, 17.10.2019; Yaşar Savaş, Kişisel görüşme, Isparta, 03.06.2019; Ahmet Kutlu, Kişisel görüşme, Denizli, 11.09.2019).
Buğday düdüğü Anadolu'nun farklı yerlerinde de bilinmektedir. Bu düdüğe Erzurum, Samsun ve İzmir ile muhitlerinde "zimbon/zinbon" (Gazimihal, 1940: 185), Arapkir'de "bizbilik" (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1932a: 2), Konya'da "sipsi" (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1933a: 2) adı verilmektedir.

Soğan Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Yeşil soğan bitkisi.
Yapılışı ve icrası: Uzun yeşil soğan bitkisinin geniş kısmı belli bir boyda (ortalama 10/20 cm) kesilir. Kesilen soğan parçası dikine sadece bir tarafından kesilerek ayrılır. Silindir şeklindeki bu parça orta kısmından kanırtılarak başparmağımızın ucuyla iç tarafından açılmaya başlanır ve kabuğun zar kısmına ulaşılır. Zar yırtılmadan kesilen uç tarafa kadar hafifçe açılır ve açık olan yere üfleyerek nefes basıncı uygulandığında doğadaki belli başlı kuşların sesleri çıkartılabilir. Yapımı dikkatle gerçekleştirildiğinde kolay ve etkili ses çıkaran bir müzik aleti elde edilebilir (Mustafa Naz, Kişisel görüşme, Burdur, 10.04.2019; Yaşar Savaş, Kişisel görüşme, Isparta, 03.06.2019).
Bartın yöresinde soğan sapından yapılan düdüğe "çukçuk" adı verilmektedir (Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp, 1933b: 2).

Cırık (Ot) Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Geniş yapraklı ot.
Yapılışı ve icrası: Buğdaygiller familyasından tek ya da çok yıllık çimen oluşturan bitki olarak bilinen ve birçok yerde kolayca bulunabilecek olan halk arasında genel olarak ot adıyla bilinen bitkinin biraz geniş yapraklısı bulunarak kopartılır. Avuç içi boyu kadar olan bu bitkinin uç kısmı iki elin başparmaklarıyla işaret parmakları arasına kıstırılıp dudakların arasına sıkıştırılıp üflenerek basınç uygulanır ve bu şekilde halk arasında "cırık" adı verilen ardıç kuşunun sesi çıkartılabilir (Hüseyin Karaca, Kişisel görüşme, Antalya, 12.08.2019; Yaşar Savaş, Kişisel görüşme, Isparta, 03.06.2019; Ahmet Kutlu, Kişisel görüşme, Denizli, 11.09.2019).

Fotoğraf 4. Cırık (ot) düdüğü.

Patlangaç
Türü: Vurmalı çalgı.
Malzemesi: Yaş incir ağacı dalı, tel ya da demir parçası, dal parçası, darlağan ağacının yeşil hâldeki meyveleri.
Yapılışı ve icrası: İncir ağacının dallarının ortasında pamuksu bir yapı bulunur. İncir ağacının bir dalı iki boğum arasından kesilir ve kesilen dal parçasının içi mümkünse ince bir tel ya da demir parçası ile veya yine ince sert bir dal parçasıyla ittirmek suretiyle boşaltılır. İçi boşaltılmış dal parçasının iki katından biraz daha uzun bir dal parçası kesilir ve bu dal parçasının uç kısmı içi boşaltılmış parçanın içine girecek kadarı soyularak inceltilir. İnceltilen dal parçası içi boşaltılan dal parçasının içine tam girecek şekilde hazır edilene kadar denenir. Her iki parça da hazır edildikten sonra "darlağan" ağacının yeşil küçük meyveleri içi boşaltılmış incir dalının uç kısmına yerleştirilir. Piston görevi gören dal parçası basınç yoluyla hızlıca ittirilerek darlağan meyvesi patlatılır. Her defasında bir patlama sesi çıkaran bu düzeneğe "patlangaç" adı verilir (Abdurrahman Ekinci, Kişisel görüşme, Burdur, 21.03.2019; Zekime Güngör, Kişisel görüşme, Muğla, 17.10.2019; Mustafa Naz, Kişisel görüşme, Burdur, 10.04.2019).

Kabak Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Kabak sebzesinin saplı çiçek kısmı.
Yapılışı ve icrası: Kabak sebzesinin saplı çiçek kısmı en dibinden kesilir. Sap kısmının üstündeki yapraklı bölümü kesilir. Elde edilen taze dal bölümü uç kısmından yaklaşık 10 cm kadar dikenli bölümü zarar vermemesi amacıyla soyularak temizlenir. Daha sonra uç kısmından dikine yaklaşık 5 cm kadar ortadan ikiye kesilir. Daha sonra kabak dalı ağzın içine yerleştirilerek üfleme yoluyla güçlü bir ses çıkartılır (Hüseyin Karaca, Kişisel görüşme, Antalya, 12.08.2019; Hatice Gencer, Kişisel görüşme, Burdur, 23.03.2019).

Karahindiba Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Karahindiba bitkisi.
Yapılışı ve icrası: Temelde birçok bitki ile aynı mantıkta imal edilen düdük şekillerinden biridir. Karahindiba bitkisinin doğal özelliği gereği sap kısmı kesildikten sonra uç kısmı başparmak ile işaret parmağı arasına sıkıştırılır. Sap kısmından tutulan bitki aşağı yukarı sallanır. Böylece uç kısmı birbirine yapıştırılır. Daha sonra ezilerek birleştirilen kısmı ağız boşluğunda kalacak şekilde üflenen bitki güçlü ve aynı tonda bir ses çıkartır (Ahmet Kutlu, Kişisel görüşme, Denizli, 11.09.2019).

Toklu Başı Otu Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Kuzukulağı" adıyla bilinen "toklu başı" otunun tohum kafesi.
Yapılışı ve icrası: Halk arasında "kuzukulağı" adıyla bilinen "toklu başı" otunun tohum kafesi kuru hâlde iken boşluklu doğal bir düdük konumundadır. Ot, sap kısmından kopartılıp dudaklar büzülerek boşluk kısma üflendiği takdirde güçlü bir ıslık sesine ulaşılır (Ahmet Kutlu, Kişisel görüşme, Denizli, 11.09.2019).

Lollollopuş Düdüğü
Türü: Nefesli çalgı.
Malzemesi: Yöresel adı "sarı çıbık" olan ağaç dalı.

Yapılışı ve icrası: Bahar aylarında yörede sarı çıbık ağacı olarak bilinen ağacın sulanması ve yeşermesinden sonra kalınlığı serçe parmaktan daha küçük olan bir dal parçası kesilir, kesilen dalın uzunluğu yaklaşık 10 ile 20 cm arasında olabilir. Kesilen dalın uç kısmındaki kabuğunun 2-3 cm uzunluğundaki pürüzsüz ve budaksız kısmı düdük için belirlenir. Bu 2-3 cm uzunluğundaki bölümün altından yarım cm genişliğindeki kabuk, bıçak yardımı ile çıkarılarak ana kabuktan düdüğün yapılacağı bölüm ayrılır. Daha sonra kabuğun çıkarılma aşamasına geçilir. Bu esnada bıçağın arka kısmı veya başka bir araç vasıtasıyla kesilen dalın kullanılacak tarafı (2-3 cm) yumuşak bir şekilde dövülürken "Sarı ineğin südüyle, karıncanın buduyla, yılanlar çıyanlar çıkdı, sen niye çıkman ay lollollopuş" dizeleri söylenir. Kabuk el yardımıyla (baş, işaret ve orta parmak) yumuşak bir şekilde saat yönünde döndürülerek yıpratmadan ve yarmadan çıkarılır. Çıkartıldıktan sonra çıkarılan dal bıçakla ortadan iyiye yarılır. Sonra çıkarılan kabuk yarığın içine konup sıkıca bastırılır ve kabuğun kenarından birkaç milim kadar ucu kesilir. Daha sonra da üflenerek kullanılır (Hüseyin Yılmaz, Kişisel görüşme, Antalya, 13.07.2019).

Fotoğraf 5. Lollollopuş düdüğünün malzemesi, yapılış şekli ve icrası.

Rekreasyon ve Tek Kullanımlık Çalgıların İlişkisi

Rekreatif tek kullanımlık çalgıların yapım süreci bireylerin el becerilerini geliştiren ve yaratıcılığı tetikleyen bir rekreasyonel süreçtir. Özellikle çocuklar ve gençler için bu tür aktiviteler, eğlence ve öğrenme arasında bir köprü kurmaktadır. Malzemelerin doğadan toplanması (ağaç kabuğu, yaprak, dal vb.), rekreasyonel bir "doğa keşfi" deneyimine dönüşebilir. Bu, ekolojik farkındalık ve çevreyle uyumlu boş zaman değerlendirme pratiklerini destekler. Doğa ile iç içe olan çobanların ya da küçük yaşta çobanlık yapmaya başlayan çocukların birbirileri ile iletişim aracına dönüşen bu doğal müzik aletlerinin sosyal bağları güçlendirmesi ve iletişim aracı olarak kullanılması açısından bir sosyal rekreasyon örneğidir.

Son zamanlarda teknolojinin ilerlemesi ve şehir hayatının güçlü yapısı gereği doğadan ve doğallıktan uzaklaşan insan topluluğunun doğa ile baş başa kaldığında günlük hayatın stresinden uzaklaşması açısından oldukça etkili bir uğraştır. Tek kullanımlık enstrümanların "anlık" olması, kullanıcıda anda kalma bilinci yaratır. Bu, rekreasyonel faaliyetlerde sıklıkla vurgulanan "mindfulness (bilinçli farkındalık)" kavramıyla örtüşür. "*Mindfulness (bilinçli farkındalık), şimdi an içerisinde gerçekleşenlere dikkat etmek, bu dikkatin niteliğini fark etmek ve tüm bu fark*

edilenleri acele ile yargılamaksızın kabul etmeyi içerir" (Atalay, 2019: 15) şeklinde tanımlanmaktadır. Bilinçli farkındalık sadece şimdiki anda yaşamak ya da şimdiki anı fark etmekten ibaret olmayıp anlaşılması gereken temel iki boyutu vardır. İlk boyut mevcut an içinde olanları fark etmek, ikinci boyut ise tüm bu fark ettiklerimizi karşılama biçimimizdir. Bilinçli farkındalık mevcut anı bilinçli bir akıl; açık, sevgi ve şefkat dolu bir kalple algılamaktır (Atalay, 2019: 15). Bu açıdan bakıldığında bireylerin doğanın kendisine sunduğu imkânları fark edip bunları bilinçli bir şekilde kullanması ve kendi hayatını kolaylaştırıp (oyun, eğlence, yeteneklerini geliştirme vb.) konforunu artıracak hâle getirme olanağı sunmaktadır. Bu açıdan tek kullanımlık müzik aletlerinin nasıl ve neyden yapıldığı, nasıl kullanıldığı gibi hem beceriye hem pratiğe dayalı olan uygulamaların öğrenilmesi, benimsenmesi ve gelecek nesillere aktarılması sağlanmaktadır.

Kendi ürettiği tek kullanımlık doğal müzik aletlerinden çıkan seslerle hareket eden hatta ritim duygusuyla dans eden çocuklar için bu etkinlik, fiziksel hareket ve enerji harcama yoluyla bedensel sağlığı destekleyen bir rekreasyon türüdür. Doğadan malzeme toplamak için yapılan keşif gezileri, hafif tempolu bir doğa yürüyüşü aktivitesine dönüşebilir.

Tek kullanımlık çalgılar, doğal malzemelerin geri dönüşümü sayesinde plastik veya sentetik malzemeler yerine geçici ve çözünebilir kaynakların kullanılması, çevre dostu rekreasyonel pratikler için ilham verici olabilir. Bu çalgıların rekreasyonel faaliyetlerde kullanılması, geleneksel bilginin nesiller arası aktarımını sağlar.

Rekreasyon, bireyin kendini ifade etmesi (bireysel) ve toplumla bağ kurması (kolektif) arasında denge kurar. Tek kullanımlık çalgılar da bu dengeyi yansıtır: Örneğin, günümüz internet çağında sosyal medya aracılığıyla paylaşılan geleneksel tek kullanımlık bir çalgı anısı fotoğrafı ya da videosu altına yüzlerce yorum alınabilir. Çünkü aynı ortak halk bilgisi pratikleriyle yetişmiş bir nesle geçmişini anımsatan bu paylaşım bireysel olarak kendi yaşam düzleminin belli bir noktasında keyifle hatırlayacağı bir noktaya giderken kolektif olarak toplum içerisinde ortak yaşam ve benzer uygulamaları paylaştığı toplumun bir parçası olduğu sonucuna varacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teke Yöresi'nde 2019 yılı içerisinde yapılan derleme sonucunda tek kullanımlık müzik aletlerinden; "söğüt (ceviz) düdüğü (hodduk, hüp hüp, hobbuduk, sipsi), söğüt kabuğu düdüğü, nar sazı, zambak mızıka, söğüt borazanı, buğday düdüğü (bıngıldak), soğan düdüğü, cırıt (ot) düdüğü, patlangaç, kabak düdüğü, karahindiba düdüğü, toklu başı otu düdüğü, lollollopuş düdüğü" olmak üzere on üç müzik aleti tespit edilmiş olup bunların on ikisi nefesli, biri vurmalı çalgı türüne girmektedir. Bu müzik aletlerinin türleri, malzemeleri, yapılışı ve icrası ayrıntılı olarak çalışma içinde aktarılmıştır.

Doğal malzemelerle üretilen tek kullanımlık müzik aletleri, geleneksel halk bilgisinin yaratıcılık ve işlevsellikle harmanlandığı somut kültürel miras örnekleridir. Bu aletler, yalnızca boş zamanları değerlendirmek için bir araç olmanın ötesinde, insan doğa etkileşiminin sanatsal ve sosyal boyutunu yansıtan birer kültürel kod taşıyıcısıdır. Söğüt düdüğünden nar sazına, buğday sapından patlangaca kadar her bir enstrüman, doğanın sunduğu geçici kaynakların ustalıkla dönüştürülerek gündelik yaşama ritim, eğlence ve iletişim katma becerisini ortaya koymaktadır.

Çalışma, tek kullanımlık müzik aletlerinin rekreasyonel faaliyetler bağlamında çok boyutlu işlevlerini açığa çıkarmıştır. Bir yandan bireylerin yaratıcılığını ve el becerisini geliştirirken, diğer yandan toplumsal bağları güçlendiren bir iletişim aracına dönüşmeleri, rekreasyonun bireysel ve kolektif faydalarını bir arada barındırdığını göstermektedir. Özellikle çocuklar için bu pratikler, oyun ve öğrenme arasında köprü kurarak kültürel aktarımın organik bir yolunu oluşturmaktadır. Ayrıca, doğal malzemelerin geçici kullanımıyla çevre dostu bir yaklaşım sergilemeleri,

sürdürülebilir rekreasyonel uygulamalar için önemli bir model sunmaktadır. Ancak teknolojik gelişmeler, şehirleşme ve geleneksel yaşam pratiklerinin azalması, bu kültürel mirasın unutulma riskini beraberinde getirmektedir. Bu riski ortadan kaldırmak için eğitim kurumlarında geleneksel el sanatları atölyelerinin yaygınlaştırılması, yerel festivallerde bu enstrümanların tanıtılması ve dijital arşivleme çalışmaları kritik önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu aletlerin modern rekreasyon anlayışıyla (örneğin mindfulness veya ekolojik farkındalık aktiviteleri) entegre edilmesi, genç nesillerin ilgisini çekerek kültürel sürekliliği destekleyebilir.

Rekreasyon faaliyetlerinde kullanılan araç ve gereçler, önemli bir geleneksel bilgi birikiminin ürünüdür. Ancak modernleşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler, bu tür geleneksel uygulamaların devamlılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Kültürel değişim ve mekânsal dönüşüm süreçleri, bazı kültürel unsurların işlevini yitirmesine ya da farklı anlamlar kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, tek kullanımlık müzik aletleri gibi özgün kültürel unsurların belgelenmesi ve korunması önem arz etmektedir.

Teke Yöresi'nin tek kullanımlık müzik aletleri, geçmişin bilgeliğini geleceğe taşıyan bir köprü işlevi görmektedir. Bu enstrümanlar, yalnızca birer "oyuncak" veya "alet" değil, bir toplumun doğayla kurduğu yaratıcı diyaloğun ve kimliğinin sembolik ifadeleridir. Geleneksel bilginin korunması ve yaşatılması, kültürel çeşitliliğin zenginliğini anlamak ve insanlığın ortak hafızasını canlı tutmak adına atılması gereken bir adımdır.

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve kentleşme süreçleri, bireylerin doğayla olan ilişkisini zayıflatmış olsa da geleneksel rekreasyonel faaliyetler bu bağın yeniden kurulmasına olanak tanımaktadır. Tek kullanımlık müzik aletlerinin üretimi ve kullanımı, bireylerde bilinçli farkındalık düzeyini artıran bir deneyim sunmaktadır. Bu süreç, bireyin içinde bulunduğu ânı algılamasını ve doğanın sunduğu olanakları bilinçli bir şekilde değerlendirmesini mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak tek kullanımlık müzik aletleri hem kültürel mirasın önemli bir parçası hem de rekreasyonel faaliyetlerin özgün bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu çalgılar, bireysel ifade ile toplumsal aidiyet arasında bir denge kurmakta ve geleneksel bilginin nesiller arası aktarımını sağlamaktadır. Aynı zamanda doğal ve sürdürülebilir malzemelerle üretilmeleri, çevre dostu bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu nedenle, söz konusu kültürel unsurların sistematik biçimde belgelenmesi ve korunması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Açın, C. (1976). Türkiye'de musikî aletleri yapımcılığı ve musiki aletlerimiz, *II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi* içinde, (59-61 ss.). İstanbul.

Açın, C. (2000). *Bağlama yapım sanatı ve sanatçıları.* İstanbul: Emek Basımevi.

Açın, S.Y. (1998). *Türk halk müziği sazlarından bağlama ve kemane'nin yapım teknikleri*, (Yayımlanmamış sanatta yeterlik), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atalay, Z. (2019). *Mindfulness bilinçli farkındalık -farkındalıkla anda kalabilme sanatı-,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Atasever, T. ve Çolak, E. (2019). Kocaeli üniversitesi Umuttepe yerleşkesinde görev yapan akademik personellerinin sportif alışkanlık ve rekreasyon hakkında görüşlerinin ve beklentilerinin araştırılması. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 21-34.

Çağlar, E. (2003). *Türkiye`de keman yapımcılığı, sorunları ve keman yapımcılığının Türkiye`nin sanat ve eğitim ortamına katkısının incelenmesi,* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çelebi, C., Çakır, A., Çetinkaya, A., Durdur, A. ve Yılmaz, O. (2001). *Halk kültürü belgeliği kümeleme kılavuzu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ekinci, A. (2010). *Tekelinin dilinden telinden 1.* Ankara: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Ekinci, A. (2014). *Tekelinin dilinden telinden 2.* Ankara: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Gazimihal, M. R. (1940). Anadolunun çocuk sazları. *Halk Bilgisi Haberleri*, 9 (104), 185-192.

Göher, F. (2020). Kültür ürünlerinin mekânsal değişimi Sibirya Türklerinde tarım ve hayvancılık kültüründen müzik kültürüne geçen çalgılar. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 3 (2), 205-223.

Güvenç, B. (2013). *Kültürün abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kalender, N. (2001). Çalgı yapım, bakım ve onarımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIV (1), 159-166.

Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Korkutata, A. (2015). *Antalya'da 4 ve 5 yıldızlı otellerde sunulan rekreatif amaçlı animasyon faaliyetlerinin müşteri memnuniyetine etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1932a). Anadolunun çocuk sazları-1, *Bartın Gazetesi*, 9 (360), 6 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1932b). Anadolunun çocuk sazları-2, *Bartın Gazetesi*, 9 (361), 13 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1932c). Anadolunun çocuk sazları-3, *Bartın Gazetesi*, 9 (362), 20 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1933a). Anadolu çocuk sazlarının tarihi menşeleri mes'elesi-I, *Bartın Gazetesi*, 10 (412), 6 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1933b). Anadolu çocuk sazlarının tarihi menşeleri mes'elesi-2, *Bartın Gazetesi*, 10 (413), 12 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1933c). Anadolu çocuk sazlarının tarihi menşeleri mes'elesi-3, *Bartın Gazetesi*, 10 (414), 19 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1933ç). Anadolu çocuk sazlarının tarihi menşeleri mes'elesi-4, *Bartın Gazetesi*, 10 (415), 26 Eylül, s. 2.

Köse Mihal-zade Mahmut Ragıp (1933d). Anadolu çocuk sazlarının tarihi menşeleri mes'elesi-5, *Bartın Gazetesi*, 10 (416), 3 Ekim, s. 2.

Oter, T. (2007). *Geçmişten günümüze ud yapımcıları, ud yapımında kullanılan yöntemler*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özgür, Z. (2006). *Kanun çalgısının üretim aşamaları ve yapımında kullanılan ahşap malzemenin seçimi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sakarya, İ. (1975). *Çalgı yapım ve onarım bilgisi*, Ankara: Mektupla Öğretim Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2003). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2009). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü ıı (e-h)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tetik Işık, S. ve Uslu, R. (2012). Türk müziğinde ağaç ve çalgı yapım bibliyografyası. *Acta Turcıca*, 4 (2-2), 24-41.

Toğrul, Ç., Şahin. C. ve Etikan, S. (2019). Avanos'ta toprak hammaddeli müzik aletleri üretimi: udu örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (62), 687-694.

Toker, A. (2021). A sociological evaluation of leisure and recreation from historical perspective. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 4 (10), 1000-1013.

Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve rekreasyon terapisinin yaşam kalitesindeki rolü. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (2), 248-252.

Ünal, A. (2004). Çivi yazılı Hititçe kaynaklara göre Hititlerde ve çağdaş eski Anadolu toplumlarında müzik dans, eğlence ve akrobatik oyunlar. *I. Uluslararası Tarihte Anadolu Müziği ve Çalgıları Sempozyumu* içinde, (98-117 ss.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yalgın, M. (2009). Tulum yapımı. *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (14-16 Aralık 2007)* içinde (652-658 ss.). İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

KİŞİSEL GÖRÜŞME[3]

Naz, M., (2019, Nisan 10). Kişisel görüşme, Burdur.
Gencer, H., (2019, Mart 23). Kişisel görüşme, Burdur.
Ekinci, A., (2019, Mart 21). Kişisel görüşme, Burdur.
Güngör, Z., (2019, Ekim 17). Kişisel görüşme, Muğla.

[3] Kaynak kişilerin bilgileri "Soyad, Ad, görüşme tarihi, görüşme şekli, görüşme yeri" sıralamasına göre verilmiştir.

Karaca, H., (2019, Ağustos 12). Kişisel görüşme, Antalya.
Savaş, Y., (2019, Haziran 3). Kişisel görüşme, Isparta.
Kutlu, A., (2019, Eylül 11). Kişisel görüşme, Denizli.
Yılmaz, H. (2019, Ağustos 13). Kişisel görüşme, Antalya.

EXTENDED ABSTRACT

Throughout human history, the interaction between individuals and nature has laid the foundation for the formation of a rich body of traditional knowledge. This accumulated knowledge has been transmitted from generation to generation, ensuring cultural continuity and shaping the ways of life of societies. In the specific case of Turkish society, the long-standing nomadic lifestyle has rendered the relationship with nature a determining factor. The opportunities and constraints presented by the geographies through which communities migrated have directly influenced both daily life practices and cultural production. Within this process, not only practices based on necessity and belief systems but also recreational activities oriented toward entertainment have emerged.

The concept of recreation is defined as the set of voluntary activities carried out by individuals during their leisure time outside obligatory working hours, providing physical and/or mental satisfaction. Although recreation has gained increased significance in the modern era, it has existed in various forms throughout history. In rural contexts, the production of tools from natural materials constitutes concrete examples of such activities. In particular, simple musical instruments made by shepherds or children from materials such as willow branches or wheat stalks have functioned both as means of leisure engagement and as vehicles of cultural transmission. Although these objects may appear simple on the surface, they can be regarded as contemporary representations of a deeply rooted tradition of vernacular craftsmanship.

The primary focus of this study is on recreational practices that have emerged within the framework of traditional folk knowledge and are currently at risk of being forgotten, as well as the disposable musical instruments used in these practices. The research is geographically limited to the cultural region known as the Teke Region, located in the Western Mediterranean part of Türkiye. Encompassing the provinces of Burdur, Isparta, Muğla, Antalya, Denizli, and Afyon, this region is notable for the continued, albeit partial, preservation of traditional production practices. Within the scope of the study, thirteen different musical instruments produced from natural materials and characterized by their temporary usage have been identified and analyzed. The main objective is to document their construction techniques, modes of use, and cultural contexts in order to facilitate their transmission to future generations.

The study employs qualitative research methods, specifically observation and interview techniques. The data analyzed were collected during fieldwork conducted in 2019. Information obtained from informants has been presented either through direct quotations or through synthesized narrative forms. This methodological approach contributes to the systematic documentation of elements of oral culture within a scientific framework.

Recreation is inherently interdisciplinary and should be examined not only within the domains of sports and tourism but also within the framework of folklore studies. Each society shapes its recreational activities in accordance with its cultural values, belief systems, and geographical conditions. A historical perspective reveals that diverse forms of recreation have existed across different periods and societies, underscoring the universality of recreational needs.

The tools and materials used in recreational activities are themselves products of significant traditional knowledge. However, processes such as modernization, urbanization, and technological

advancement have adversely affected the continuity of these traditional practices. Cultural transformations and spatial shifts have led to the loss of function or the reinterpretation of certain cultural elements. In this context, the documentation and preservation of unique cultural forms such as disposable musical instruments are of particular importance.

Fieldwork conducted in the Teke Region has identified thirteen types of such instruments, including willow whistles, willow bark whistles, pomegranate instruments, lily harmonicas, willow horns, lollollopus whistles, wheat-stalk whistles, onion whistles, grass whistles, "patlangaç" (a type of percussive device), gourd whistles, dandelion whistles, and dock-plant whistles. All of these instruments are produced from materials sourced directly from nature and are typically intended for short-term use. Their construction processes reflect the creative utilization of natural resources. The production of these instruments constitutes not merely a form of entertainment but also a recreational activity that enhances manual skills, stimulates creativity, and contributes to learning processes. Particularly for children, such practices serve an educational function. Furthermore, the gathering of materials from nature fosters interaction with the environment and promotes ecological awareness. The use of these instruments as tools of social interaction also contributes to the strengthening of communal bonds.

Although contemporary technological developments and urbanization have weakened the relationship between individuals and nature, traditional recreational practices offer opportunities to reestablish this connection. The making and use of disposable musical instruments provide an experiential context that enhances mindfulness. This process enables individuals to become more aware of the present moment and to consciously engage with the resources offered by nature.

In conclusion, disposable musical instruments can be considered both a significant component of cultural heritage and a distinctive example of recreational practice. These instruments establish a balance between individual expression and collective belonging while facilitating the intergenerational transmission of traditional knowledge. Moreover, their production from natural and sustainable materials reflects an environmentally conscious approach. Therefore, the systematic documentation and preservation of such cultural elements are of great importance.